

І. А. Хоменко,
д-р наук із соц. комунік.

УДК 007: 304: 001: 3: 070.448: 621.396.7

Українські події у дзеркалі художньої комунікації: передбачення чи пропаганда?

Статтю присвячено масовій комунікації як джерелу соціальних прогнозів. Проблема досліджується у контексті політичної ситуації в Україні на прикладі журналістики, наукової фантастики і радіодрами. Мета дослідження пов'язана з медіаекологією та інформаційною безпекою. Вона полягає у вдосконаленні кризового прогнозування, а саме в оптимізації методів передбачення конфліктних ситуацій. Неспростовно доведено факти збігу літературних прогнозів і сучасних українських реалій. Представлені дані підтверджують, що прогнозування кризи засобами українського масового мистецтва, зокрема науковою фантастикою і радіодрамою, було точнішим, ніж журналістські прогнози. Це доводить актуальність вивчення масового мистецтва у контексті теорії соціального прогнозування.

Ключові слова: журналістика, радіодрама, фантастика, прогнозування, медіаекологія.

Вступ. Проблема прогностичних можливостей художньої комунікації є частиною ширшої проблеми – утилітарності мистецтва. Мистецтву притаманна специфічна функціональність, яку неможливо реалізувати іншими комунікаційними інструментами. Водночас не буде помилковим твердження, що вся історія культури є історією спроб, з одного боку, нав'язати мистецтву руйнівні для його суті функції, наприклад, пропаганди, а з іншого – обмежити його комунікаційний потенціал, найчастіше за допомогою цензури. Це не могло не позначитися на розбіжностях у науковій інтерпретації художніх комунікаційних явищ.

Тлумачення художнього твору як імовірного джерела достовірної фактичної інформації і мистецтва як інтелектуального засобу пізнання світу є однією з найскладніших проблем теорії соціальних комунікацій. Вирішення її в межах семіотичного, герменевтичного, психоаналітичного, соціолінгвістичного підходів може призвести до діаметрально протилежних висновків, які можна пояснити не стільки предметом, скільки методом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті загальнометодологічних підходів, які використовувала київська школа теорії соціальних комунікацій, проблему художнього твору як багаторівневого носія об'єктивної інформації досліджував Ю. Ярмиш [1]. Художню комунікацію як медійний феномен вивчали також В. Миронченко [2], В. Олійник [3], Б. Черняков [4], В. Владимиров [5].

Новою, порівняно з підходами названих дослідників, є запропонована у цій розвідці спроба застосувати аналіз сучасних художніх

творів з метою з'ясування соціально-політичної ситуації, в якій опинилася наша країна, і визначити межі можливого використання результатів такої праці у галузі інформаційної екології та інформаційної безпеки.

Актуальність теми зумовлена ситуацією соціально-політичної невизначеності, в якій опинилася Україна, а також небезпекою, пов'язаною з недосконалістю методик розпізнавання прогностичних концептів в інформаційних джерелах відкритого доступу.

Об'єкт дослідження – прогностичні можливості мистецтва; *предмет* – моделювання суспільних ризиків сучасності у прозі та радіодраматургії.

Мета – оптимізація методів соціальної журналістики шляхом розширення парадигми медійних досліджень; завдання: ретроспективно виявити у комунікаційному просторі підтвержені прогностичні феномени, що стосуються сучасної соціально-політичної ситуації в Україні; встановити причини прогностичних припущень і рівень достовірності прогнозів; узагальнити результати, надавши рекомендації, які зможуть використати сучасні аналітики комунікаційного простору.

Методи дослідження. Серед застосованих методів – узагальнення емпіричного досвіду створення спеціальних мистецьких проєктів НРКУ, ретроспективний та поточний моніторинг інформаційного простору, подальший компаративний аналіз результатів, систематизація і класифікація виявлених прогностичних феноменів.

Результати й обговорення. Одним із найнебезпечніших видів несвободи є обмеження права громадянина на достовірну і повну інформацію.

У ХХІ ст. воно здійснюється не такими очевидними методами, як спалення сувоїв на вогнищах, створення індексів заборонених книг і впровадження попередньої цензури. Але через це мета маніпулювання суспільством шляхом вилучення ключових інформаційних складників з комунікаційного процесу не стає благороднішою, а наслідки – менш драматичними.

Відповідальність за жертви серед мирних громадян у Києві, а згодом і за жертви на півдні та сході України лежить не лише на злочинцях в економічній та політичній сферах, але й на медіа, що не спромоглися вчасно попередити суспільство про ризики (пов'язані, серед іншого, і з наявністю зрадників у правоохоронних органах та системі державної безпеки). Відсутність медійної реакції на передумови процесів, які призвели до кровопролиття, не випадкова. Інформаційна війна проти українського народу була таким самим складником спецоперації, як і формування незаконних напіввійськових формувань та вербування посадовців іноземними (і, очевидно, приватними) секретними службами. Перша фаза війни характеризувалася приховуванням усього, що могло б вказати реальні причинно-наслідкові зв'язки подій. Наступний етап – використання частково достовірної інформації з метою введення суспільства в оману. Спробуємо аргументувати ці положення результатами аналізу контенту ЗМК.

З позицій інформаційної екології ситуація в Україні напередодні Євромайдану найкраще відповідала визначенню «парадоксальна». Передчуття національної трагедії, що розгортається зараз, безумовно, позначалося на комунікаційному просторі. Такі теми, як соціальна несправедливість, штучне роздмухування конфлікту між Заходом і Сходом, зрощування спеціальних служб й організованої злочинності, що вочевидь відбувалося під контролем іноземної розвідки, зрештою, загроза економічній і політичній безпеці України та її територіальній цілісності, обговорювалися у соціальних мережах і ставали темами мистецьких творів.

Водночас засоби масової інформації – газети, телебачення, радіомовлення – за нечисленними винятками не попередили суспільство про небезпеку, не викрили відповідні факти і не спромоглися створити прогностичні моделі, які відповідали б динаміці подій осені 2013 – весни 2014 р.

Разом із кінодокументалістом і дослідником медіа Володимиром Фоменком ми здійснили ретроспективний аналіз близько 1000 журналістських публікацій з видань різних напрямів (період охоплення – 2010–2013 рр.). Узагальнені результати цього дослідження ще готуються до друку. Але підсумковий висновок можна

оприлюднити вже зараз. Виявити в журналістських текстах прогнози, які відповідали б сучасним українським реаліям, не вдалося.

Протестні настрої, які добросовісно фіксували репортери, ототожнювалися з бажаною, але нездійсненою боротьбою за соціальну справедливість. Досліджені матеріали не давали підстав для припущення, що зміни в Україні відбудуться під гаслами євроінтеграції й правого радикалізму (поєднання семантично настільки штучне й неймовірне, що це змушує замислитися про відповідність упроваджених у суспільну свідомість знаків реальним політичним явищам). Фінансові аналітики не передбачали нічого схожого на коливання курсу валют, що спостерігалися внаслідок дестабілізації економіки. Соціальні опитування доводили, що майбутнє українці пов'язують зовсім не з боротьбою на барикадах. Здатність громадян до масових антиурядових виступів заперечували навіть ті журналісти, що критично сприймали режим Януковича: «...не будет турецкого варианта в Украине... Чем же Турция отличается от Украины? Людями... Есть ли сегодня в Украине люди, готовые к жертвенной солидарности в рамках мирного протеста? Есть ли бесребреники, согласные помогать протестующим бесплатно, по мере сил? Нет. Чувство локтя сегодня в Украине – большая редкость...» [6].

Пояснити це можна давно доведеною соціологами непередбачуваністю революцій. Але на відміну від власне повстання революційна ситуація як така зазвичай залишає помітні сліди у соціальнокомунікаційному просторі, які легко ідентифікувати (*див.* про це [7; 8]). Реакцію на такі ознаки виявити в українських медіа не вдалося.

Така ситуація не може виникнути як результат природної еволюції комунікаційного середовища. Як правило, подібні девіації є наслідком дії чинників ліміту, тобто зовнішніх деструктивних складників, що не належать власне до інформаційного простору і впливають на нього зовні. Потрібно ще визначити природу такого впливу: була це прихована цензура, свідомо редакційна політика, яку здійснювали власники окремих видань з метою обмеження права суспільства на інформацію, або руйнація внаслідок численних кадрових «чисток» національної школи журналістських розслідувань і неспроможність преси діяти в умовах неочевидності, протистояти секретним багатоетапним інформаційним операціям проти України.

Але, незалежно від причин вибіркової сліпоти медіа, для української науки надзвичайно важливим стає напрацювання методів аналізу інформаційного середовища за непрямими ознаками, виявлення тих відгалужень комунікаційного процесу (доречно назвати їх, за аналогією

з андеграундом, «бекграундом», від англ. «background» – тло, другий план), які можуть вміщувати прогностичні моделі, відсутні у випусках новин і аналітичних статтях.

Спробуємо в контексті визначеного завдання аргументувати наведене вище твердження про наявність в українському комунікаційному просторі минулого прогностичних концептів, які відповідають сучасним реаліям. Так сталося, що автор цієї розвідки у співавторстві з кінодраматургом Володимиром Фоменком і в складі творчої групи Першого каналу НРКУ був причетний до створення серії радіопередач, ідейно-тематична відповідність яких сучасним інформаційним реаліям не викликає сумніву. Ідеться про радіоп'єси, які транслювало Українське радіо щомісяця впродовж 2002–2010 рр. Усі програми зберігаються у фондах Українського радіо, більшість із них видані у вигляді аудіокниг [9], їх описали й систематизували науковці різних шкіл (*див.*: [10; 11]). Таким чином, нашу гіпотезу легко перевірити фактичними даними. Ось стислий перелік деяких тем, розкритих у цих творах-антиутопіях:

- феномен «приватизації» спецслужб, який підтверджує колишній прем'єр-міністр і керівник СБУ Євген Марчук під час прямого ефіру від 02.03.2014 на УТ-1 словами, майже запозиченими з радіовистави (радіоп'єса «Жарт», 2007);

- штучно інспірований спалах сепаратизму на півдні та сході, зокрема на півострові, що один-один нагадує Крим; використання секретної агентури спецслужб для роздмухування конфлікту; бойові дії з використанням вертольотів і тактика «живого щита» з цивільного населення, яку використовують легендовані під мітингувальників провокатори (радіоп'єса «Монета», 2007);

- формування таємних спецпідрозділів із скомпрометованих співробітників силових структур з метою виконання злочинних наказів (радіоп'єса «Соло одинака», 2007);

- використання патріотичних ідей як симулякру, що маскує антидержавну і ворожу діяльність зрадників в апараті державної безпеки (радіодрама «Агент», 2008); варто процитувати лише пісню з радіовистави, написану В. Фоменком та І. Хоменком:

Червоний сум калини ще не згас,
І чорний колір теж нам до снаги.
А тільки долю, вишиту для нас,
Мов прапор, носять наші вороги... [12].

- штучно спричинений конфлікт прихильників євроінтеграції та антиглобалістів, яким маскується боротьба олігархічних кланів за сфери впливу; використання у вуличних боях незаконних військових формувань; загроза втрати територіальної цілісності країни внаслідок військо-

вої інтервенції (радіодрама «Любов до братів наших менших», 2009); до речі, соціальнокомунікаційний контекст часу, відтворений у виставі, ніби списаний із сьогоднішньої натури. Трагічне звучання теленовин перемежовується трансляцією безтактно-недоречних розважальних шоу на інших телеканалах:

Коментатор 3: ...Те, що відбувається зараз на вулицях, не схоже на стихійний вияв суспільного невдоволення... У конфлікт втягнуті незаконні напіввійськові формування, що фінансуються... (перемикається канал).

Коментатор 2 (жіночий голос): У нашій студії – зірки шоу «Збудуй своє кохання»...

Керівник (на тлі бадьорої телевізійної музики): Та щоб вас! (перемикає канал).

Коментатор 4: Реальною стала загроза військової інтервенції з боку зацікавлених держав. Геополітичне становище, яке було донедавна джерелом нашого добробуту, перетворилося на національну трагедію... [12].

Відповідають дійсності навіть такі подробиці, які, здавалося б, є художнім перебільшенням. Приміром, олігарх, персонаж радіоп'єси «Любов до братів наших менших», залишає свою резиденцію з котом у кошику, кидаючи довірених осіб, прислугу й охорону. Тепер, коли весь світ обійшли відеозаписи камер відеоспостереження «Межигір'я», які зафіксували, як у вертоліт сідає неназвана жінка з песиком на руках, описане вище перестало бути гіперболою.

Можна було б припустити, що такий рівень відповідності прогностичних припущень сьогоднішній реальності є виявом окремих особливостей названого проекту. Але якщо взяти ідейну і мистецьку альтернативу спробі Українського радіо дослідити ризики майбутнього, результат цієї альтернативної художньої прогностики, як не дивно, відповідатиме описаному. Ось приклад на підтвердження такої думки:

...В охопленому масовими заворушеннями регіоні російський агент зв'язується телефонним каналом зі своїм куратором:

Десять гудков – каждый отдается в груди ударом сердца.

– Стрелец.

Мелодия русского гимна – волнующая, величественная. Только Россия может прекратить все это безумие.

– Слушаю вас, Стрелец...

– На мосту... – пост ВНОС... Не менее десяти человек, у них приборы наблюдения и как минимум два переносных ЗРК. На основных улицах – бронетранспортеры, боевые машины пехоты... На крышах – посты наблюдения, возможно, тоже с ПЗРК. Больше ничего установить не удалось.

– Принято. В городе есть полиция?

– Если где-то и сопротивляется – то я этого не видел...

– Хорошо. Сообщаю вам пароль – «эхо», повторите.

– Эхо...

– Верно. Приказываю воспользоваться паролем, если вы столкнетесь с казаками или частями воздушно-десантных войск. Но будьте осторожны, мы не смогли сообщить этот пароль всем.

– Вас понял, «эхо».

– Следующий сеанс связи – завтра в одиннадцать ноль-ноль по вашему часовому поясу... (цитуються зі скороченнями. – І. Х.) [13].

Це не радіоперехоплення переговорів реального російського резидента «Стрелка» (Гірка) із «зеленими чоловічками», що на час написання статті ведуть бої з українськими військами на сході країни, а уривок фантастичного твору російського письменника О. Афанасьєва, який оприлюднило у 2012 р. російське видавництво «Ексмо» у серії «Імперська фантастика».

Супротивники Росії у творі названі «бидлом», імперіалісти зображені героями. Але ці оцінні судження з погляду об'єктивного семантичного аналізу тексту малоінформативні. Суттєво інше. Із сьогоднішніми реаліями збігаються не лише названий автором псевдонім російського офіцера ГРУ, особливості зброї, відомості про участь у бойових діях російських козацьких частин. Ніби з реальності взяті подробиці, які, здавалося б, неможливо вигадати. Приміром, у відео про захоплення сепаратистами приміщення військової прокуратури в Донецьку, яке трансливалося 04.05.2014 «5 каналом» у програмі «Без коментарів», на грудях проросійського активіста, який очолював ходу, можна було побачити бейджик з посвідченням.

«Оно-то и было наиболее любопытным – самое настоящее удостоверение, мало того, что заламинированное и явно отпечатанное в типографии – так еще и с QUERTY-кодом, с помощью которого можно через лазерный сканер прочитать всю нужную информацию. Такое нельзя подделать ни за день и ни за два, это следовало подготовить заранее...» [13].

У вигаданому світі «Імперської фантастики» Російська імперія, відроджена у футуристичних реаліях, є «імперією добра». Усі, хто не в захваті від перспективи жити у неомонархічному соціумі (зокрема й українці), позиціонуються як носії безумовного зла. Пропагандистська спрямованість подібних творів не викликає сумніву. Не лише ідейно-концептуальна, але навіть структурна, композиційна, лексична подібність творів різних авторів доводить, що тексти були «відформатовані» під певний ідеологічний шаблон (і, ймовірно, приречені у випадку невідповідності формату «самвидаву»).

Але і в значно складніших творах, які тяжіють швидше до серйозної, ніж до жанрової літератури, можна знайти прогностичні концепти, конвергентні сьогоднішнім українським реаліям. У творах і українського письменника А. Валентинова («Кримський цикл»), і росій-

ського письменника В. Панова (серія «Герметикон») є опис бойових дій безпосередньо в сучасному Криму або в дуже схожому на Крим приморському регіоні, аналіз низки політичних провокацій, замаскованих під боротьбу за певні політичні ідеали, але насправді зумовлених економічними і вкрай далекими від декларованої високої мети причинами.

Важливість даних, викладених в аналізованих творах, полягає не тільки і не стільки в тому, що вони підказували ймовірні відповіді на традиційні для журналістики питання (Що? Де? Коли?) стосовно кризових ситуацій майбутнього. Аналіз художньої комунікації давав ключ до розуміння іншого кола питань: Хто? Навіщо? Якими методами? Тобто підказував підхід до розуміння не подієвого, а причинно-наслідкового складника нинішньої соціально-політичної ситуації.

Спробуємо з'ясувати природу прогностичних феноменів, насамперед визначимо, чи можна пояснити ці схожі зовні результати однаковими причинами.

Художню прогностику за критерієм походження прогностичного концепту можна *класифікувати* таким чином:

1. *Відтворення маловідомих загальних даних.* Саме глибокою поінформованістю у питаннях науки і вмінням вчасно звернутися до кваліфікованих наукових експертів пояснюються чимало творчих знахідок Ж. Верна і Г. Уеллса, які іноді вважають пророцтвами.

2. *Побудова абстрактної моделі реальності за принципом детермінізму.* Якщо висхідні відомості достовірні й алгоритм побудови моделі обрано коректно, немає нічого дивного в тому, що результат уявного експерименту відповідатиме результату відтворення подібної ситуації в реальності. Приміром, ще у 1992 р., працюючи над документальним фільмом «І звук сурми вчувається донині» («Українохроніка»), ми разом із кінодраматургом В. Фоменком дізналися про плани розв'язування етнічних конфліктів в Україні з метою політичної дестабілізації. Таким чином, згадані вище радіодрами ґрунтувалися на художній інтерпретації фактичних даних.

3. *Створення умовного прогностичного концепту з пропагандистською метою.* Такою була наукова фантастика Німеччини напередодні Другої світової війни: мрії принижених Версальською угодою німців про диво-зброю втілилися згодом у цілком реальних ракетах і реактивних літаках; такою – і це визнає російська наука – є вищезгадана «імперська фантастика»:

«...эта новая русская утопия приобретает характер практического императива; и нельзя не заметить, что многие деяния современной российской власти очень

напоминают проекты изложенные в нашей имперской фантастике...» (пунктуацію першоджерела збережено. – І. Х.) [14].

Слід зазначити, що прогностичний потенціал аналізу подібного офіційно схваленого імперського міфотворення ще не оцінений належним чином. Крім неоколоніальних воєн, які вже розпочала Росія, названий вище різновид літератури описує повернення монархічного ладу як такого, що найбільше відповідає менталітету росіян; навряд чи є підстави ставитися до подібних «послань» інакше, ніж як до попереджень:

«Россия не может нормально развиваться без утопии, а нынешняя новая имперская утопия куда лучше (ибо аутентичнее к истинным цивилизационным основам России) чем утопия коммунистическая, советская. По сути, новая имперская утопия это восстановление тех, естественных для России, утопических конструкций, которые вдохновляли русских до того, как Россия свернула со столбовой дороги своей истории в 1917 году; а теперь мы на эту дорогу возвращаемся» (пунктуацію першоджерела збережено. – І. Х.) [13].

Окремим різновидом подібної літератури можна вважати твори, підготовлені з метою дезінформації потенційного супротивника. Наприклад, режисер Рідлі Скотт у документальному серіалі «Пророки наукової фантастики» згадує про участь великого фантаста Роберта Хайнлайна в обґрунтуванні концепції Стратегічної оборонної ініціативи, технічні положення якої виявилися правдоподібним блефом. Про це сам Р. Хайнлайн, вочевидь, не здогадувався, але для невтаємничених створена за участю діячів культури концепція «зоряних воєн» справді здавалася проривом у невідоме, пророцтвом.

4. *Випадковий збіг вигаданих і реальних обставин.* Помилкове визнання збігу обставин закономірністю взагалі є одним із ризиків наукового пізнання, особливо якщо йдеться про компаративні методи, на чому наголошував ще О. Веселовський. Досліджуючи прогностичні можливості художньої комунікації, це слід брати до уваги.

5. *Прогностичний концепт невстановленої етіології.* Важко назвати, наприклад, випадковим збігом схожість іміджевої реклами кримського прокурора Н. Поклонської, чия інтернет-популярність почалася з того, що її фото «...якобы случайно попадает на глаза гражданину Японии [15]», та обставин, описаних у романі чеського письменника П. Когоута «Жінка-кат» («Katyne», 1978), але прийом доручення огидної справи зовні привабливій людині з метою відволікання суспільної уваги від антигуманної суті дорученого описаний у романі докладно.

Запропонована класифікація охоплює художню прогностику в тих межах, які відповідають парадигмі сучасного наукового пізнання.

Таким чином, у нас є всі підстави сприймати художній прогноз реальності як гіпотетично

достовірні відомості. Звичайно, він потребує додаткової багаторівневої перевірки з метою виключення випадковостей і дезінформації. Але ігнорування даних, здобутих шляхом побудови коректної абстрактної моделі дійсності, а також відкидання тих, можливо, непривабливих, але доступних для неупередженого аналізу джерел, що віддзеркалюють небезпечні для майбутнього наміри і плани певної політичної сили, неприпустиме в теорії і практиці соціальних комунікацій.

Загальновідомо, що дослідження мистецтва з метою захисту державної таємниці чи, навпаки, пошуку корисної інформації здійснювали і здійснюють у різних країнах спеціальні служби. Специфіка сучасних українських медіа як у практичному, так і в теоретичному вимірах полягає в тому, що вони опинилися у стані невизначеності щодо рівня достовірності джерел, які раніше традиційно вважалися надійними. Як можна довіряти офіційній інформації, якщо її нещодавній носій виявляється економічним злочинцем і об'єктом міжнародних санкцій? Як можна покладатися на коментарі правоохоронних і силових структур, якщо знову ж таки офіційно визнається факт, що керівні посади цих структур обіймають співробітники іноземної розвідки? Такий стан речей вимагає і від журналістів, і від дослідників медіа напрацювання власних, інституційно незалежних методів пошуку та аналізу інформації, яка стосується потенційних суспільних ризиків та небезпек. Таких методів, що, серед іншого, дали б змогу журналістам вчасно виявити спроби використання ЗМІ як засобу підготовки спеціальних операцій і, говорячи словами кінодраматурга В. Фоменка, зорієнтуватися, кому насправді служать спецслужби, причетні до цих дій. Безумовно, вивчення прогностичних мистецьких моделей реальності може виявитися у цьому розумінні корисним і для теоретиків, і для практиків.

Основні положення статті обговорювалися на ХХ-ій міжнародній науково-практичній конференції «Мова. Суспільство. Журналістика» (Київ) та в процесі аналізу нової концепції суспільного телерадіомовлення, який здійснювала громадська організація «Телекритика» за підтримки Міністерства закордонних справ Данії, і здобули схвальну оцінку фахівців.

Висновки:

1. З погляду медіаекології соціальнокомунікаційний простір України напередодні Євромайдану перебував під впливом чинників ліміту, які обмежували права і можливості журналістів вільно виробляти та розповсюджувати інформацію; це не дало змогу ЗМК зробити коректні прогнози динаміки кризової ситуації, що утворилася.

2. Конвергентні реальності прогностичні моделі було створено у мистецтві, зокрема в радіодраматургії й спекулятивній літературі. Прогностичні концепти, вміщені у досліджених творах, корелювали з реальністю незалежно від політичних уподобань авторів і мети оприлюднення (суто мистецької, соціально критичної чи паралітературної пропагандистської). Згадані мистецькі прогностичні моделі могли бути виявлені за допомогою об'єктивних методів дослідження, що відповідають науковій парадигмі пізнання.

3. Доведені вище факти виводять масову культуру за межі методології мистецтвознавства і літературної критики; парадигма соціальнокомунікаційних досліджень вимагає сприймати художні прогнози реальності як джерело вірогідно достовірної інформації й удосконалювати методи їх верифікації.

Подяки. Ми висловлюємо глибоку і щирю подяку кінодраматургу і досліднику медіа В. І. Фоменку, колегам з кафедри телебачення і радіомовлення проф. О. Я. Гояну, проф. В. Я. Миронченку, доц. Ю. П. Єлісовенку, доц. М. В. Нагорняк, дитячій письменниці і досліднику ЗМІ Н. М. Вернигорі, а також учасникам творчої групи експериментальних проектів Першого каналу Українського радіо і особливо колишньому керівникові Національної радіокомпанії України В. І. Набруску за сприяння в забезпеченні емпіричного складника дослідження.

1. *Ярмиш Ю. Ф.* Класичні твори як джерело інформації / Ю. Ф. Ярмиш // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві : матер. наук.-практ. укр.-швейц. семінару. – К. : Центр вільної преси, 1999. – С. 160–165.

2. *Миронченко В. Я.* Основи інформаційного радіомовлення : [підручник] / В. Я. Миронченко. – К. : ІЗМН, 1996. – 440 с.

3. *Олейник В.* Радиопублицистика. Проблемы теории и мастерства / В. Олейник – К. : Вища школа, 1978. – 192 с.

4. *Черняков Б.* Зображальна журналістика в друкованих засобах масової інформації (Від виникнення

до середини XIX століття) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / Борис Іванович Черняков ; Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка, Інститут журналістики. – К., 1998. – 398 с. – Бібліогр.: с. 350–398.

5. *Владимиров В.* Хаос – Розуміння – Масова комунікація : монографія / В. М. Владимиров. – К. : КиМУ, 2004. – 220 с.

6. *Казарин П.* Почему Украина не вспыхнет как Турция / Павел Казарин // События недели: итоги и факты. – 2013. – 11 июня. – С. 4.

7. *Гидденс Э.* Социология / Э. Гидденс ; пер. с англ. ; науч. ред. В. А. Ядов ; общ. ред. Л. С. Гурьевой, Л. Н. Посилевича. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. – 703 с.

8. *Штомпка П.* Социология социальных изменений / П. Штомпка ; пер. с англ. ; под ред. В. А. Ядова. – М. : Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.

9. *Хоменко І.* Третій варіант / І. Хоменко, В. Фоменко // Аудіокнига. – К. : CD com Україна, 2008. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Сист. вимоги : Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000.

10. *Мамалига А. І.* Синтез мовностилістичних засобів публіцистичного позиціонування в оригінальній радіодраматургії (за матеріалами радіопроектів І. Хоменка та В. Фоменка) / А. І. Мамалига, Д. В. Данильчук // Наукові записки Інституту журналістики. – 2006. – Т. 24. – С. 95–106.

11. *Лизанчук В. В.* Основи радіожурналістики : [підручник] / В. В. Лизанчук. – К. : Знання, 2006. – 628 с. – (в комплекті з компакт-диском).

12. *Національна радіокомпанія України [Електронний ресурс].* – URL: <http://nrcu.gov.ua/index.php?id=23>.

13. *Афанасьев А.* Мятаж (Бремя империи-8) [Електронний ресурс] / Александр Афанасьев. – М. : Эксмо, 2012. – URL: <http://knizhnik.org/aleksandr-afanasjev/mjatezh>. – Дата доступу : 04.05.2014.

14. *Володихин Д.* Русская имперская фантастика – от утопии к реальности [Електронний ресурс] / Дмитрий Володихин // Библиосфера. – URL: <http://biblio-sfera.blogspot.com/2011/06/blog-post.html>. – Дата доступу : 04.05.2014.

15. *Масловский Г.* Прокурор-умиление / Глеб Масловский // События недели: итоги и факты. – 2014. – 8 апр. – С. 6.

Подано до редакції 03. 04. 2014 р.

Khomenko Ilya. The Ukrainian events in the mirror of artistic communication: foresight or propaganda?

The article is devoted to mass communication as a source of social prognoses. The problem is studied in the context of political situation in Ukraine on the examples of journalism, science fiction and radio drama. The purposes of research are related to media ecology and information security. It consists of perfection of crisis forecasting, certainly in optimization of methods of prediction of conflict situations. The facts of coincidences of literary prognoses and the modern Ukrainian realities are well-proven. The studied facts confirm that the prediction of crisis in Ukraine by the facilities of mass art, in particular, by science fiction and radio drama, was more precise than journalistic prognoses. It confirms actuality of study of mass art in the context of theory of social forecasting.

Keywords: journalism, radio drama, science fiction, forecasting, media ecology.

Хоменко И. А. Украинские события в зеркале художественной коммуникации: предвидение или пропаганда?

Статья посвящена массовой коммуникации как источнику социальных прогнозов. Проблема изучается в контексте политической ситуации в Украине на примере журналистики, научной фантастики и радиодрамы. Цели исследования связаны с медиаэкологией и информационной безопасностью. Они заключаются в совершенствовании кризисного прогнозирования, а именно в оптимизации методов предсказания конфликтных ситуаций. Неопровержимо доказаны факты совпадений литературных прогнозов и современных украинских реалий. Представленные данные подтверждают, что предсказание кризиса средствами украинского массового искусства, в частности научной фантастикой и радиодрамой, было точнее, чем журналистские прогнозы. Это подтверждает актуальность изучения массового искусства в контексте теории социального прогнозирования.

Ключевые слова: журналистика, радиодрама, фантастика, прогнозирование, медиаэкология.

